

Sosial mediýa nädip faşizme öwrenişdirmegi aňsatlaşdyrýar?

Category: Kitapcy, Psihologiya

написано kitapcy | 26 января, 2025

Sosial mediýa nädip faşizme öwrenişdirmegi aňsatlaşdyrýar?
SOSIAL MEDIÝA NÄDIP FAŞIZME ÖWRENIŞMEGI AŇSATLAŞDYRÝAR?

Häzir dünýäde algoritmleriň sosial mediýada nämeleri edýändigine göz ýetirmek üçin Demirgazyk Koreýadaky uruşyň yzyndan hytaý konslagerlerindäki amerikan «ýesirleriň» hekaýatyna we şahsy aýratynlyklarynyň üýtgemegine getiren öwrülişiklere ser salyp bileris.

Dini, milli, nasionalistik esasly faşistik radikal toparlaryň dynman ösmegi, çykyşlaryndaky we delillerindäki anyk ýerliksizlige we rasionalizmi, hoşniýetliliği we agzybir ýaşamagy goldaýan pikirleriň ýörgünlidigine garamazdan, bu

toparlaryň giňemegine we yzyna eýerijileri toplamagyna getirýän sebäpler bilen baglanyşykly birnäçe sowaly orta atýar.

Bu faktory öwrenmäge we munyň öňünü almak üçin amatly ýollar tapmaga gönükdirilen uly gyzyklanma emele getiren düýpli howpundan gelip çykýar.

Bu toparlaryň şeýle çaltlykda ösüp-örñemegine dowam etmeginiň global konfliktleriň çuňlaşmagyna, terrorçylykly aktlaryň köpelmegine, ýurtlaryň içinde we arasynda çaknyşma şertiniň emele gelmegine ýol arçap biljekdigininiň ynanjy artýar.

Faşistik we radikal toparlaryň durnukly ösüsi bilen «beýin ýuwma» diýip at berilen sistemanyň içinde ynandyrma we täsir etme metodikasyny ullanýan psihologiki we sosial mehanizmleriň arasyndaky arabaglanyşygy tapmak kyn däl.

«Beýin ýuwma» aňlatmasyny ellinji ýyllardan öñ bilyän ýokdy. Koreýa uruşy arkaly bu aňlatma durmuşymza aralaşdy.

Amerikan barlagçylary kommunist hytaýlylar tarapyndan dolandyrylyan konslagerlerde saklanýan amerikan esgerleriniň köpüsiniň özlerini ýesir edip saklaýanlara has boýunsunuju we hyzmatdaş ýagdaýa öwrülendigini, hatda harby syrlaryň aýan edilmegi hakdaky talaplara-da has aňsat jogap berendiklerini we gaçmagyň pikirini eden ýoldaşlaryny aňsat şugullandyklaryny bildiler.

Robert Caldini «Maýyl etmeginiň psihologiýasy» atly gymmatly eserinde Edgar Şeýn atly görnükli amerikan barlagcysynyň beýleki konslagerlerde ýa-da Birinji we ikinji jahan uruşlaryndaky amerikanlarda görülen azatlyk, göreşiji, gozgalaňçy meýliniň tersine hytaý konslagerlerindäki ýesirlerde görülen täsin boýunsunuju çemeleşmeleri analiz etmek bilen ýakyndan gyzyklanandygyny aýdýar.

ROBERT B. CIALDINI

iKNANIN PSİKOLOJİSİ

Teori ve Pratik
Bir Arada

MediaCat

© Mir.az

Şeýn bu täsin tapawutlylyk üçin mantykly sebäp tapýar. Ylmy-barlaglaryň netijesinde amerikan ýesirleriň «Ideologiyá ýerleşdirme maksatnamasy» ady berilen täsirli we üstünlikli

programmany özleşdirendikleri bilinýär.

Munuň üsti bilen hytaýlylar muňa boýun egendikleri sebäpli amerikan ýesirleri üçin meýilleşdiren ähli maksatlaryna ýetdiler.

Ogaryň arasyndaky ýakynlygy kesmegi, olary ejizletmegi, biribirlerini şugullap durar ýaly etmegi, ahyrynda-da harby ideologiyalaryny gowşatmagy we watana bolan söýgülerini sarsdyrmagy başardylar.

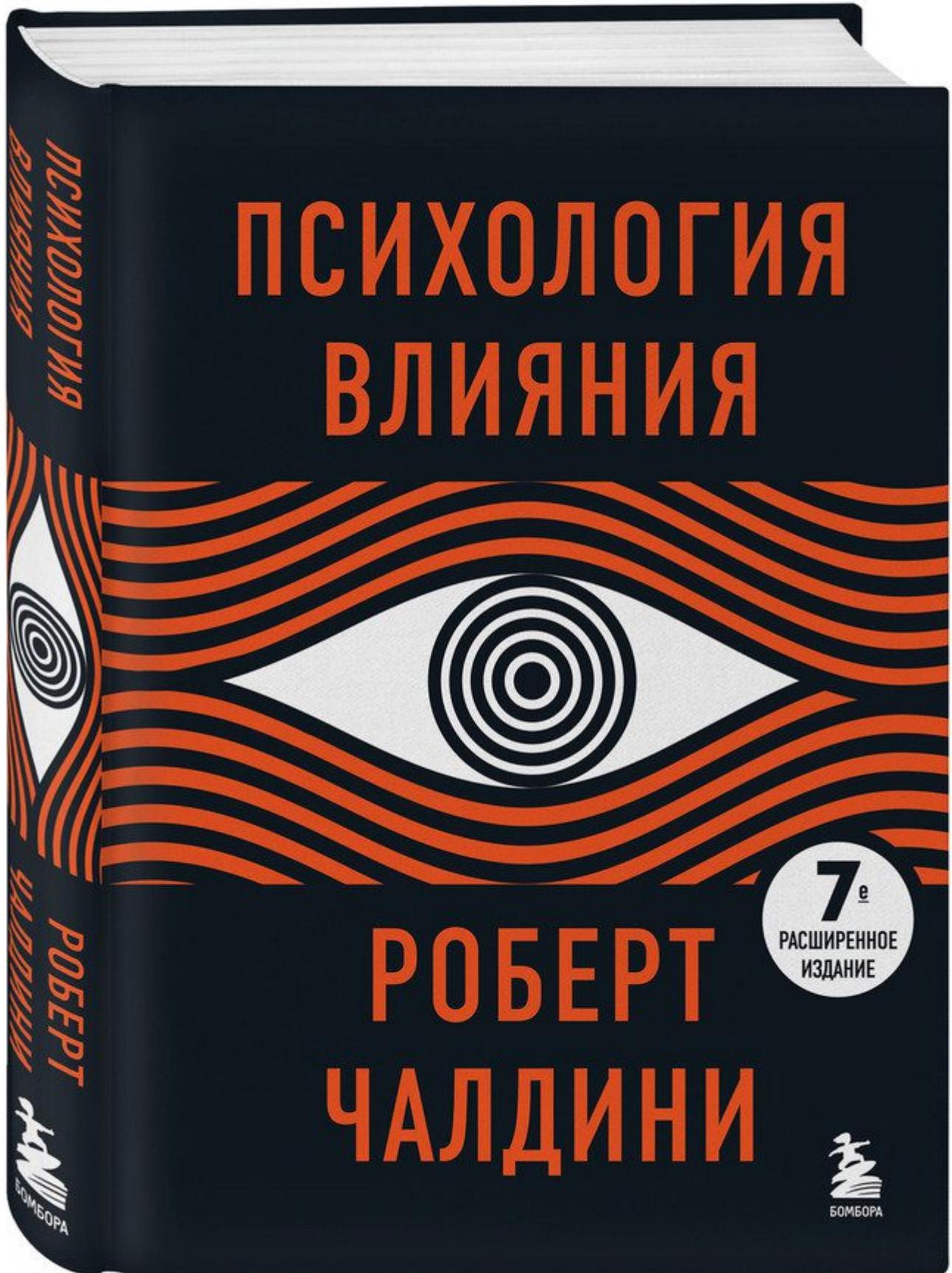
Hytaýly ýolbaşçylar ýesirleriň saklanýan konslagerlerinde amerikan esgerleriniň «beýnisiň ýuwmak» üçin täsirli usula ýüz urdular. Mysal üçin, ýesirlerden şular ýaly soraglara jogap bermek islendi:

- ABŞ şolar ýaly birkemsiz döwletmi?
- ABŞ hiç ýalňyşmaýarmy?
- Kommunizm dumly-duşa ýaýran erbetlikmi ýa-da onuň gowy taraplary-da barmy?
- ABŞ-da işsizlik barmy?
- Kommunistik ýurtlarda işsizligiň derejesi has pes dälmi?

Şu we şuňa meňzeş soraglara gaýta-gaýta berilen jogaplar arkaly amerikan ýesirleriniň düşünje sistemasy şekillenmäge we özlerini ýesir saklap duranlaryň isleýän ugruna gitmäge başlady.

«Ýesir» diňe bir tarapyň kemçiligine üns berýän we oňyn bolmasa beýleki tarap hakda maglumat bermeýän aragatnaşyk ulgamynada ýaşanda meýilleri üýtgeýär, wagtyň geçmegin bilen täze düşünje sistemasyny oňlaýar we şahsy aýratynlygy üýtgäp bilýär.

Muny hazır ýesir saklanýan konslagerlerden başga ýerde-de görüp bilyaris.

2018-нji ýylda belli şwed ylmy-barlagçysy şu gipotezanyň
güýjuniň bardygy hakynda anyk delilleri hödürledi.
Üç abraýly ýokary okuw jaýlaryndan ylmy-barlagçylar radikal

onlaýn forumlatda 12 müñe golaý adamdan gelen 700 müñ blog hatyny analiz etdi.

Munuň netijesinde gürrüni gidýän forumlaryň täze agzalarynyň şu platformalara goşulandan alty aý soň birmeňzeş radikal pikirleri oňlaýandygy anyklandy.

Şu ylmy-barlagçylar öwrenilen haýsydyr bir adamyň «beýni ýuwma» müddetiniň üstünlikli geçendigi barada subutnam tapmak islänlerinde «meniň» ýerine «biz» sözünü ullanmakdan gowy zat tapyp bilmediler.

Şonuň üçin ylmy-barlagyň ady «Menden Bize... Faşistikik meýilli forumlarda toparlaryň emele gelişи we adaptasiýasy» görnüşinde boldy. Garward uniwersitetiniň «Shorenstein» mediýa, syýasat we jemgyýetçilik syýasaty merkeziniň ylmy-barlaglar boýunça direktory Žoan Donowan «sosial mediýa» tarapyndan ulanylýan algoritmleriň gödek we radikal pikirleri ýaýma we ýalňys maglumatlary ýaýratma babatda uly güýje eýedigini aýdýar. Ol «bu täsiri» azaltmak üçin tagalla etmezligiň netijesiniň demokratiýanyň soňuny getirjekdigini» duýdurýar.

Dogrusy, sosial mediýa platformalarynyň işini aňsatlaşdırýan we güýji bilen täsirini artdyrýan algoritm sistemasy aňsat görnüşde ulanyjynyň pozisiýasyna düşünýändigi, saýlap alýan ugurlaryny we seçgilerini hasaba alýandygy üçin ähmiyetli.

Şuňa laýyklykda ulanyjynyň bir pikirdäki zadyny görkezip, ony çapraz pikirlerden we muňa garşıy tankylardan mümkün boldugya daşlaşdırýar.

Şeýtmek bilen ulanyja diňe belli meýillere ugurdaş zatlary we bulary goldaýan äheňdäki argumentleri eşidýän, okaýan we görýän parallel dünýäsini döredip berýär.

Şonuň üçinem hazır dünýäde algoritmleriň sosial mediýada nämeleri edýändigine göz ýetirmek üçin Demirgazyk Koreýadaky uruşyň yzyndan hytaý konslagerlerindäki amerikan «ýesirleriň» hekaýatyna we şahsy aýratynlyklarynyň üýtgemegine getiren öwrülişiklere ser salyp bileris.

Dr. Ýasir ABDULAZIZ.

Sişenbe, 13.09.2022 ý. Psihologiya